

RAAMATUARVUSTUSED

EESTI KIRIKULAUL MINEVIKUS JA TÄNAPÄEVAL

Kelle laule me laulame? Hümnoloogiline kogumik Kiriku Laulu- ja Palveraamatu 10. aastapäeva tähistamiseks.
Toimetajad: Ene Salumäe, Tiiu Pikkur, Ivar-Jaak Salumäe, Toomas Siitan (EELK Konsistoorium, 2001), 106 lk

Käesoleva, EELK "Kiriku Laulu- ja Palveraamatu" (KLPR) 10. aastapäevale pühendatud lauluraamatuaasta algul jõudis lugejani 106-leheküljeline raamat hümnoloogiaalaste artiklitega kaheksalt asjatundlikult autorilt. Lauluraamatupäeva toimkonna aseesimees, 1976. aastal Tallinnas moodustatud Lauluraamatu komisjoni sekretär ja kõnealuse kogumiku toimetuse kolleegiumi liige Ivar-Jaak Salumäe väljendab saatesõnas rõõmu, "et on tärnanud elav huvi lauluraamatu ja laululoojate vastu ning ka filoloogid ja teoloogid on haaranud kirjutusvahendi järgi, et koos muusikutega jagada üksteisega oma hümnoloogilisi leide ja järeldusi" (lk 3).

Kogumiku mahukaim artikkel, Toomas Pauli "Mõningaid tähelepanekuid eesti kirikulaulu kujunemisest", paistab silma ka laia haardega – kokkuvõtlikult esitatakse eesti luterliku kirikulaulu tähtsamad aspektid. Paul käsitleb luterliku kirikulaulu tekkimise eeldusi, selle algust ja arengut Eestis, eestlaste vana heterofoonilist laulmisviisi alates reformatsioonist kuni 19. sajandini, orelisaate osa koguduselaulus, eesti esimesi koraaliraamatuid, vaatleb kriitiliselt viimast suursaavu-

tust eesti luterliku kirikulaulu alal, KLPR-i ja sellega kaasnevat Koraaliviiside Kogu. Lisaks on lugejale pakutud hulgaliselt viiteid ja kolm lauluvara süstematiseerivat registrit. Kui artiklis midagi häirib, siis ehk kerge tendentslikkus teatud küsimustes. Neist esileküündivaim on väide, et maarahva reformatsioonijärgne heterofooniline laulmisviis, mida on nimetatud ebanusikaalseks, erines lihtsalt stiililiselt ja mitte kvaliteedilt 19.-20. sajandi monofoonilisest laulmisviisist (lk 11-12). Arvan, et heterofoonilise laulmisviisi taunijatel polnud midagi heterofooniat või improvisatsiooni kui nähtuse vastu, vaid stiihia vastu jumalateenistusel. Koguduses, kus näiteks kasvõi viiendik inimesi on ebanusikaalsed, mõjub heterofoonias paremini kindla viisi laulmine professionaalse eeslaulja, koori või organisti saatel.

Artiklis "Eesti kirikulaul või kirikulaul Eestis? Identiteedist meie kirikulaulus" esitab Toomas Siitan, muuhulgas üks meie paremaid koraaliraamatute tundjaid, hulga asjakohaseid küsimusi ja vastuseid. Põhiküsimusele, kas eesti (luterlik) vähe algupärane kirikulaul, on osa eestlaste identiteedist, vastab Siitan, et on, kuid mitte rahvuslikust, vaid pigem kultuurilisest identiteedist (lk 41). Me ei peaks aga rahvusliku identiteedi pärast väga muretsemagi, sest niikuinii on eestlaste rahvuslik identiteet lahutamatult seotud saksa kultuuriga (lk 41), pealegi elame praegu pluralistlikus, nõrga identiteeditundega Euroopas ja rahvusliku identiteedi otsimise ajad on siin möödunud (lk 43). Eriti pole rahvuslikku identiteeti vaja otsida kirikulaulus, sest religioonil ja kirikul on ju kultuuris põhiliselt eristumist taandav funktsioon (lk 43). Rahvusliku identiteedi otsimise asemel peaksime hoopis töötama oma lauluraamatu ajakohasuse nimel. Ja lõpuks välistab tugev identiteet iseenesest selle üle arutlemise: "Kui meile on tähtis loomulik ja terve kultuuriline käitumine, siis on küsimusele "Kelle

laule me laulame?” vaid üks hea vastus: laulgem omi laule, see tähendab laule, mis on meile antud, küsimata kelle nad on või kust nad tulevad” (lk 44).

Siret Rutiku annab artiklis “Kiriku Laulu- ja Palveraamat” saksa filoloogi pilgu läbi” lühiülevaate oma 10 aasta tagusest saksa kirikulaulude eestindamist käsitlevast uurimusest. Kogumiku ehk kõige teaduslikumas kirjutises viitab Rutiku saksa kirikulaulude eesti keelde tõlkimise ajaloole, püüab piiritleda kirikulaulu olemust ja sihtgruppi, käsitleb kirikulaulude tõlketehnilisi küsimusi ning annab ülevaate raskustest, millega viimane lauluraamatukomisjon tõlketekstide redigeerimisel kokku puutus. Kirjutises pälvib eriti tähelepanu mõnede luterliku kirikulaulu kasutamise ja uurimise metodoloogiliste probleemide selge esitus. Näiteks rõhutab Rutiku, et kirikulaulu kui iseseisva kiriklik-kirjanduslik-muusikalise nähtuse (lk 49) alane konstruktiivne diskussioon saab olla ainult interdistsiplinaarne (lk 49), kirikulaulud peaksid olema kasutatavad lugemisvarana ja seda ka väljaspool kogudust (lk 50–51), kirikulaul on sõnalis-muusikaline tervik, tema tekstivormiline töötlemine ja tõlkimine on võimalik vaid kooskõlas vastava(te) meetodi(te)ga ning peab lähtuma koguduse jaoks lihtsa lauldavuse põhimõttest (lk 52). Eesti kirikulaulu tulevikku silmas pidades oleks vajalik viimase lauluraamatukomisjoni töö tulemuste põhjalik kokkuvõte ja analüüs (lk 55).

Ivar-Jaak Salumäe vaatleb KLPR-i ühe põhitegijana artiklis “Miks Kiriku Laulu- ja Palveraamat on selline, nagu ta on? Esimene mõtisklus” KLPR-i kujunemist, keskendudes aga ootamatule ja huvitavale aspektile – raamatu välisele vormile.

Omaaegse Toronto Lauluraamatukomitee liige Gustav Piir valgustab artiklis “Kanada läänerannikult Kiriku Laulu- ja Palveraamatusse” mõne lauluteksti ja -viisi sat-

tumist KLPR-sse. Artikkel on pakutud teabehulga kohta natuke lühike ja seetõttu veidi raskesti loetav.

Roman Toi, samuti Toronto Lauluraamatu komitee liige varustab artiklis “Vaimsed väärtused jumalateenistusel” ilusa sisuga “luterliku koraali” mõiste, sidudes selle jumalateenistuse kolme luterliku komponendi – muusika, emakeele ja koguduselaulu/orelimänguga. “Koguduse laul on *koraal*... Siin kohtuvad kolm vägevat maailma üksteist toetades: sõna, muusika ja koguduse lauluoskus. Kui üks nendest kolmest vangub, jääb vajakas luterlik printsip – koguduse enda aktiivne jumalasõna kuulutamine.”

Helen Kõmmus annab artiklis “Vaimuliku rahvalaulu piiritemisest” ülevaate eesti vaimuliku rahvalaulu liikidest, viitab laululiikidele, mida võiks teatud tunnuste alusel pidada vaimulikeks ja lisab artikli lõppu eesti vaimuliku rahvalaulu bibliograafia. Kõmmuse vaimuliku rahvalaulu klassifikatsioon ja sellega seoses esitatud probleemid on tõeliselt huvipakkuvad, artikkel vajaks aga veidi hoolikamat toimetamist (nt imelikud väljendid “kristliku suunitlusega maagia” (lk 75), Kg 3:20 “Kõik on põrmust ja kõik lähevad jälle põrmuks” kui kristliku õpetuse põhitõde (lk 76), “usuline laeng” (lk 76)).

Soome lauluraamatukomitee tekstisektsiooni liikme Tauno Väinölä artikkel “Soome nn *Vanha virsikirja* (Vana lauluraamat) aastast 1701” annab põhjaliku ülevaate soome lauluraamatu ajaloost alates esimese lauluraamatu ilmumisest aastal 1583 kuni uue lauluraamatu vastuvõtmiseni aastal 1886 Soome kirikukogul ning vaatleb *Vanha virsikirja* teket ja sisu. Kuna Väinölä näib rääkivat ainult lauluraamatu tekstiosast, tekib küsimus, kust on pärit, kus ja kuidas on vormistatud käsitletud perioodi lauluraamatute viisid.

Kogumiku lõpetab nime all “Kelle laule me laulame?”

Tauno Väinölä koostatud KLPR-i teksti- ning viisiautorite registri täpsustatud kordustrukkk (esmakordselt ilmunud 1996. aastal väljaandes Esra Rahula. *Tekstikäsitlused jutluste koostamiseks XIX*).

Kogumik on nägusalt kujundatud, trükivigadest harkasid silma vaid mõned grammatikavastaselt kokku jäänud sõnad. Kogumiku vormistus vastab teaduslikule väljaandele. Eksitavatest momentidest, mida siin-seal siiski esines, tahaksin esile tuua vaid ühe, mis on seotud Siret Rutiku poolt mainitud interdistsiplinaarsuse-probleemiga.

Lugedes jääb tihti segaseks, kas terminite “kirikulaul” ja “koraal” all on mõeldud sõna või viisi. Osutus võib “pendeldada” lausa ühe ja sama autori kirjutises. Üldiselt näib “kirikulaul” viitavat rohkem tekstile, “koraal” aga viisile. Vahel osutab “koraal” viisile koos saatega, vahel ainult tekstile, vahel mõlemale korraga.

Luterlik kirikulaul on küll olemuselt kiriklik-kirjanduslik-muusikaline nähtus, ent mitmetel põhjustel palju ebaühtsem kui näiteks gregooriuse koraal või juudi kantillatsioon. Seda enam nõuab see uurijatelt universaalset pädevust ja terminoloogilist täpsust.

Kui väljendada raamatust saadud kogumuljet, siis on see valdavalt positiivne, eriti just meie kirikulaulu hetkeseisu puudutavate probleemide julge tõstatamise tõttu. Pole kahtlust, et raamat on märkimisväärne panus eesti hümnoloogia-alasesse kirjandusse. Aitäh autoreile ja koostajaile!

Mart Jaanson